

OSMANLI DEVLETİ'NDE BİR MERASİM KAİDESİ OLARAK TOPLA SELÂMLAMA (1800-1919)

Şakir BATMAZ
Yrd. Doç. Dr. , Erciyes Ü. Fen-Edeb. F.
sbatmaz@erciyes.edu.tr

Özet

Bahriyede topla selâmlama âdetinin ilk olarak ne zamandan itibaren uygulamaya başladığını tespit etmek güçtür. Ancak 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin uluslar arası deniz hukukunu uygulama gayretlerinin bir sonucu olarak merasimlerde atılan topun artık belirli esaslar dahilinde icra edildiği görülür. Top atışı iki nedenden dolayı yapılmaktadır. Bunlardan ilki cülûs-ı humâyûn, kandil, bayram, velâdet-i Humâyûn gibi önemli günler için diğeri ise padişahın ve devlet erkânının deniz gezileri, donanmanın sefere çıkışı ve karşılanması, yabancı hükümdarların özel günleri, karşılanış ve uğurlanışları gibi önemli olaylar içindir. Önemli günlerde atılan top sayısı 21 adettir. Karşılanış ve uğurlanışta ise atılan top adedi devlet adamının protokoldeki yerine göre değişmektedir.

İmparatorluğun eski devirlerinden itibaren topla yapılan kutlamalar merasimlerin önemli bir parçasını teşkil eder. Ancak bu merasimlerde atılan top sayısı zamanla daha da önem kazanmaya başlamıştır. Zira top sayısı bir anlamda uygulanan merasimin önemini gösterir. Bu çalışmada önemli günlerde ve devlet erkânının karşılanış-ugurlanışında topla yapılan selâmlama ele alınacaktır.

1- Cülûs-ı Hümayûn'da Top Atışı

Osmanlı Devleti'nde en gösterişli merasimlerden biri padişahların tahta çıkmaları esnasında yapılanlardır. Bu merasim elden geldiğince kısa süre içinde yapılır ve hiç vakit geçirilmeden yeni padişaha biat olunurdu. Eğer padişah gece vefat etmiş ise tabii olarak merasim sabah erkenden yapılırdı. Osman Bey'in Beyliğin başına geçmesi esnasında bir merasimin yapılmadığı sadece basit bazı adetlerin yerine

getirildiği görülür. Ancak bundan sonra beyliğin başına geçen Orhan Gazi ve Murat Hüdavendigar için herhangi bir merasim yapıp yapılmadığı tespit edilememiştir. I. Murat'ın feci şehadeti ve Yakup Çelebi'nin gaddarane şehit edilmesinin verdiği hüznün ise Yıldırım Bayezid'de parlak törenler yapacak bir ruh hâli bırakmamıştır. Ali Seydi Bey, Çelebi Mehmet devrine kadar tahta çıkış merasimlerinin pek yapılmadığını, en gösterişli merasimin ilk defa II. Murat için yerine getirildiğini ifade eder. Fatih Sultan Mehmed'den sonra her tahta çıkış merasiminde padişahlar tertiplenen büyük alaylar ile saraya getirilir, önce saray hâlkı ve yeni hükümdarın bendeleri tarafından yer öpülerek bağlılık gösterisi yapılırdı. Ardından divan kurulur, hükümdar teşrifat sırasına göre gelenleri kabul ederdi¹. Sadrazam ile Şeyhülislam, Hırka-i Şerif odasında ilk biat vazifelerini yaptıktan sonra kürklerini giyerek Divan-ı Humâyun'a giderlerdi². Saraydaki merasimlerden sonra yeni padişahın cülûsunun hâlka duyurulması gerekiyordu. Bunun için yapılan topla selâmlama, başta İstanbul olmak üzere devletin her yerinde zamanla yerini almıştır. 1757 yılı Ekim ayında Sultan Osman'ın ölümü üzerine Sultan Mustafa'nın tahta geçmesi esnasında yapılan merasimler ve topla selâmlama Şem'dâni-zâde Tarihi'nde şu şekilde anlatılır:

“Ve Saray-burnu ve Top-hâne ve Tersâne'den toplar atılıp, i'lân olundu. Ve beşinci perşembe günü seyf-i saltanatı takallüd için tertib olunan alay-ı azîm ile türbe-i cedd-i a'zamı Ebu'l-feth Sultan Mehmed Han'ı ziyâret, andan Edirne-kapısı'ndan çıkup, türbe-i alemdâr-ı Resûlullah Hazret-i Hâlid radiyallahü-anh'e varup, bahren zevrak-ı safâ ile Yalı-Köşkü'ne teşrif eder iken, Tersâne sefâini sancaklar ile tezyîn ve Tersâne ve Top-hâne ve Kurşunlu-mahzen'den top şenliği ile izhâr-ı sürûr olundu³”

Görüldüğü üzere cülûs-ı hümayûn kutlamalarının en vazgeçilmez unsurlarından biri topla selâmlamadır. Ancak atılan top sayısı donanmada, İstanbul'da, taşrada veya yabancı bir ülkede bulunan Osmanlı gemilerinde farklı olarak icra edilmektedir. Bu durum Avrupa'da bu dönemde cari olan teşrifat kânûnnâmele-
rindeki farklı uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bunlardan mülhem olarak hazırladığı 1297 (1879/1880) Bahriye Kânûnnâmesi'nde de cülûs-u hümayun günü top atışı ile ilgili şu hükümler bulunmaktadır: Sabah donanmaya

-----
¹ Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilâtımız, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, 145-148.

² İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, TTK Yay., Ankara 1945. s.187.

³ *Şem'dâni-zâde Fındıklı Süleyman Efendi Tarihi, Mür'it- Tevârih*, II. A, Haz. Münir Aktepe, İ.Ü.Edebiyat Fak. Yay. İstanbul 1978, s.12.

ait bütün gemilerden 21 pare top atışıyla selâmlama yapılır. Bu hâl yatsı vaktine kadar günde beş defa tekrarlanır. Ayrıca bütün gemilere alay sancakları çekilir. Eğer padişah cülûs günü deniz yoluyla bir tarafa gidecek olursa gemilerin seren ve küpeştelerine bahriye askerleri dizilip Padişahım Çok Yaşa! Duasını yaparlar. Eğer cülûs-u hümayun kutlamaları cuma gününe rastlarsa ve Padişah saltanat kayığıyla camiye giderse ayrıca vakit toplarından hariç olarak Cuma Selâmlığı için 21 pare top daha atılır. Bunların yanında gemilerin baş ve kıç taraflarından yeter miktar havaî fişek atışı da yapılır⁴. Cülûs ve velâdet-i hümayûn'a tesadüf eden günlerde yabancı ülkelerin limanlarında bulunan Osmanlı gemileri bu merasimlerin hepsini yerine getirir. Ancak tek farkla ki, beş vakit atılacak olan toplar yalnız bir gemiden atılacaktır. Eğer limanda yabancı gemi varsa kumandan veya en kıdemli kaptan tarafından yabancı geminin kumandan veya kaptanlarına o gün (yevm-i mahsus) hakkında bilgi verilir⁵.

Topla selâmlama merasiminin sadece donanma gemileriyle değil aynı zamanda yerleşim merkezlerinde bulunan kalelerden atılan toplarla da büyük bir coşku içinde yapıldığı görülür. Merasim, telgraf olan yerlerdeki kaymakamlıklara telgrafname ile, olmayan yerlere ise posta ile ilân edilmiştir. Buralara gönderilen pusulada, "Zir-i idârenizde kâin mahallerde usûlü vechile yirmi bir pare top endahtıyla ilân-ı keyfiyete mübâderet etmeleri istenilmektedir" denilmektedir. Cülûs kutlamaları ile ilgili gönderilen bu telgrafların yerel idare amirlerine ulaşmasından hemen sonra merasimle ilgili hazırlıkların başladığı görülür. Telgrafta belirtilen cülûs-ı hümayûn merasiminin yapılacağı gün askerler, o yörenin eşrafi ve dini liderleri bir araya gelir, askerlerin Padişahım Çok Yaşa! duasını yapmasından sonra kaleden 21 pare top atışı yapılır. 27 Haziran 1861 tarihinde Makam-ı Sadaret'e Mardin'den gelen telgrafta burada yapılan cülûs kutlamaları ile ilgili bilgi verildikten sonra merasimde hazır bulunanlar şu şekilde sıralanmıştır⁶.

Alay 6 Redif Tabur 4 ser-hezâr,
Alay 5 Nizâmiyye,
Aza Hacı Süleyman Nusaybin'de memuriyette bulunduğu,
Ed-Dâ'i Müftü,
Ed-Dâ'i Naib,

-----
⁴ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (9. Madde), Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1297, s.8.

⁵ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (11. Madde), s.9.

⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), A.MKT.UM., Belge No:479/14.

Kaymakam-ı Liva-i Mardin İsmail,
 Aza Mehmed,
 Aza Mehmed,
 Aza Ali Harza'da memuriyette bulunduğu,
 Ser-kâtib-i Tahrîrât,
 Ser-kâtib-i Mâl,
 Metropolit-i Millet-i Keldânî,
 Metropolit-i Millet-i Katolik,
 Aza Derviş,
 Aza Abdurrahman,
 Aza Mehmed Said,
 Vekil-i Millet-i Keldânî memuriyette bulunduğu,
 Vekil-i Millet-i Ermeni,
 Vekil-i Millet-i Yakubi,
 Papas-ı Millet-i Yakubi.

Cülûs kutlamalarında top atışının yanında tüfek ve tabanca ile de atış yapıldığı görülmektedir. Ancak bu silahlardan çıkan kıvılcımlar yangın tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle Edirne eyaletinde sık sık çıkan yangınlar nedeniyle Vali tarafından "Taraf-ı Ser-askeri"ye gönderilen tahrîrât ile merasimlerde tabanca ve tüfek atışı yerine üç adet top atışı yapılacağı belirtilmektedir⁷. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yaşanan mali problemler bu merasimlerin yapılmasını da olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle top atışı için gerekli olan topun ve özellikle de barutun temininde bazen güçlükler yaşanmıştır. Bu amaçla 1865 Tarihli Lazistan Mutasarrıflığı'ndan Tophane-i Âmire'ye gelen tahriratta top ve barut ihtiyacı dile getirilerek cülûs günü yapılacak olan top atışı için bunların gönderilmesi talep edilmiştir. Ancak yapılan bu müracaata uzun süre cevap alınamamıştır. Bunun üzerine Mutasarrıf Mehmed Nureddin, yeniden kaleme alarak 4 Haziran 1865 tarihinde gönderdiği tahriratta bölgenin Rus hududuna yakın olması münasebetiyle yapılacak olan merasimin öneminden bahsederek şunları ifade etmektedir⁸:

"Batım Limanı sudûra kurbiyeti mülâbesesiyle yâr ve ağyâra karşı bu meserretin burada dahi icrâsı fevka'l-gâye arzu olunmakta ise de burada topun 'adem-i vücûdu ve barutun dahi mefkûdu mülâbesesiyle bu matlaba nâil olunamadığına ziyâdesiyle esef olunduğundan icrâ-yı muktezâsı hususuna müsâ'ade buyrulmak

7 BOA, A.MKT.MHM., Belge No: 200/1.

8 BOA, A.MKT.MHM., Belge No: 338/64.

zımında..”

Bu tahrîrden kısa süre sonra kendisine İstanbul'dan gelen cevabî yazıda birkaç gün önce talep edilen topların deniz yoluyla gönderildiği belirtilmiştir. Ayrıca bu topların atılması için bir miktar yerli topçunun da maaş karşılığı olarak bu işi yapmak istediği Mutasarrıf Mehmed Nureddin Bey tarafından gönderilen tahrîrde ifade edildiği buna mukabil “...yerli topçu tahrîriyle bir masraf açılmaktan ise eyyâm-ı merâsimden birer ikişer gün evvel Çoraksu Kalesi zâbitine haber gönderilip iki top takımı asker gönderilerek mezkûr topların onlar vasıtasıyla idaresi daha münasip ve müfid olacağından o yola gidilmesi.”İfadeleri belirtilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti, kendisinden talep edilen bu tür ihtiyaçları temin etmede dahi binbir türlü güçlük çekmiştir. Batum Limanı'na iki kıta top ve bunları atmak için merasim gününden bir iki gün evvel de Çoraksu Kalesi'nden iki takım topçu askerinin sevki ve bu esnada yaşananlar bu duruma en güzel örnektir⁹. İstanbul'daki cülûs-ı humâyûn kutlamalarında akşam, Büyükdere ile özellikle de Saray-ı Humâyûn ile Salıpazarı önlerine Tophane-i Âmire İdaresi tarafından içi mühimmât-ı nâriyye dolu sallarin yerleştirilerek havaî fişek atışı yapıldığı görülür¹⁰. Sallarla havaî fişek gösterilerine Boğaziçi'nde bulunan yalı ve kasır ahâlilerinden katılanlar da olmuştur. Kasırlar tarafından kutlamalarda kullanılmak üzere salları talep edilmiştir. Ancak Tersane-i Âmire'de bu tür taleplere ilişkin önceden bir hazırlık olmadığından dolayı genellikle olumsuz cevap verilmiştir. 7 Haziran 1875 tarihinde Hidiv Kasrı Kapı Kethüdâlığı tarafından Tersane-i Âmire'ye yapılan bu tür bir müracaata karşı istenilen en ve boyda sal olmadığı ifade edilerek şu şekilde bir çözüm sunulmuştur¹¹: “...Beyan buyrulan tül ve arzda Tersane-i Âmire'de hazırda sal olmadığı ve fakat sal heyetine konmuş olan dubalardan iki adedi yekdiğerine rabt olunup da bunların ortasına tesadüf edecek parmaklık kaldırıldığı hâlde matlub hasıl olacağı..”

Velâdet-i Hümayûn'da Top Atışı

Velâdet-i hümayûn, padişahın doğum günü yerinde kullanılan bir tabirdir. Velâdet-i hümayûn gecesi akşam ezanından ertesi günü ikinci vaktine kadar gemilerden günde beş defa yirmi bir pare top atışı yapıp culûs-ı hümayûn merasimlerinde olduğu gibi seren, sütun ve bordolar donatılıp sabah alay sancakları keşide olunur. O gün gece şayet padişah denizden bir yere gider veya dönerse donanma-yı hü mâ-

-----
⁹ Aynı Belge.

¹⁰ DMA, MKT, Belge No:135/49.

¹¹ DMA, MKT, Belge No: 213-107.

yunun seren ve küpeşmelerinden havaî fişek atışı ile birlikte Padişahım Çok Yaş! Duası yapılır¹². Bunun yanında bütün gemiler liman daireleri, Tersâne-i Humâyûn ve Bahriye Mektebi'nin de içinde olduğu resmî kurumlarla hâltkân arzu edenlerin haneleri kandillerle aydınlatılmıştır. Bandoların o akşam İstanbul'un muhtelif yerlerinde zafer şarkıları çalarak ahaliyi heyecana gark ettikleri görülür. Sultan I. Abdülhamid 3 Kasım 1844 tarihinde Bâb-ı Âlî'ye gönderdiği hatt-ı Humâyûnla Mehmed Reşad'ın doğumunu haber vermekte ve yapılacak olan kutlamaları şu şekilde belirtmektedir¹³.

Suret-i Hatt-ı Humâyûn
Benim Vezirim Sadâkat-semirim

Rabbimiz ve Te'âlâ ve Tekaddes Hazretleri'nin lutf u ihsân-ı Rabbâniyesiyle bu gece bir oğlum dünyaya gelmiş ve ismi Sultan Mehmed Reşad tesmiye kılınarak keyfiyet-i şâdînin tebşîri zımında işbu hattı humâyûnumuz tastîr ve tarafına tesyîr olunmuş olmağla yedi gün nöbet top endahti ve eyyâm-ı mezkûre geceleri mahall-i mu'tâdede ve sair istekli olanlar taraflarından ikâd-ı kanâdil hususunu lazım gelenlere tenbih eylesin hemân Hazret-i Rabbi'l-âlemîn ömrün memdûd ve kudûmünü mübârek ve mes'ûd buyurup neslimizi ilâ-yevmi'l-kıyâme bâkî eyleye Âmin.

Bu tür kutlamalara ait fermanların

İstanbul Kadısı'na,
Galata Kadısı'na,
Havâs-ı Refîa Kadısı'na,
Ser-asker Paşaya,
Tophane Müşiri'ne,
Kaptan Paşaya,
Milel-i Selase Patrikleri'ne,
Hahambaşı'ya

gönderildiği görülür. Bu fermanların hemen hemen hepsinde "Velâdet-i Humâyûn-ı Cenâb-ı Şehinşâhî'den dolayı yedi gün mevad-ı mu'tâdeden beş nöbet top endahtiyle icrâ-yı şerh-âyîn ve istekli olanlar taraflarından dahi hane ve sahil-haneleri önleri ikâd-ı kanâdil ile tezyîn olunması..." İfadelerine rastlanılır¹⁴.

Diğer kutlamalarda da görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'nin zor zamanlarında

-----
¹² 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (10 Madde), s.8.

¹³ BOA, A.AMD, Belge No:1/15.

¹⁴ BOA, A.MKT.,Belge No: 140/44.

bu kutlamaları önemsemekle birlikte çok sade bir şekilde icra ettiği veya hiç yapmadığı görülür. Nisan 1919 tarihinde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor şartlar düşünülerek Sultan VI. Mehmed Vahdeddin'in Velâdet-i Hümâyûn kutlamalarında gemilerden ve kalelerden top atışı ve akşam yapılan şenlikler iptal edildiği gibi cami ve mescitlerde kandil yakılmasından da sarf-ı nazar edilmiştir¹⁵. Aynı yıl Çanakkale (Ka'a-i Sultâniye) İngiliz Kuvve-i Seferiyyesi Kumandanlığı'na hâlkın da isteğiyle "...ahalinin şevk ü hevâhin 'ubûdiyetkârîsi münkesir olmamak, hâlkın yaralı olan yüreklerine merhemâne olacağı..." ifadeleriyle sadece bir nevbet top atışı için müsaade verilmiştir¹⁶. Zaman zaman bu kutlamalarda uygulana gelen gemilerden ve kalelerden top atışı ile ilgili bazı sıkıntıların yaşandığı da olmuştur.

Bayramlarda Top Atışı

Osmanlı Devleti'nde bayramlar ve arife günleri yapılan merasimler içinde top atışının önemi diğer merasimlere göre belki biraz daha fazladır. Zira top atışı adeta bayramla bütünleşmiştir. Kurban ve Ramazan Bayramlarının arife günleri ikinci vaktinden bayram sonuna kadar gemilerde alay sancakları keşide olunup beş vakit 21 pare top atışı yapılır. Eğer gemiler yabancı bir ülkede ise o vakit bayramın ilk günü sabah alay sancakları keşide olunup ikinci vakti 21 pare top atışı yapılır. Fakat bunun olabilmesi için bir gün evvel orada bulunan kumandana resmen haber verilmesi gerekmektedir¹⁷. Osmanlı dahilinde yapılacak olan kutlamalar için Sadrazam tarafından,

Taraf-ı Âli-i Meşihat-penâhi,
Savb-ı Vâlâ-yı Ser-askeri,
Bahriye Nezâreti,
Tophane-i Âmire Müşiriyyet-i Celileleri'ne gerekli hazırlıkların yapılması hususu tebliğ edilir. Buna göre,
Ser-asker Paşa, Ser-askerinin bulunduğu mevkilerde,
Kaptan Paşa, Tersâne-i Âmire ve Süfün-i Donanma-yı Humâyûn-ı Şâhâne'de,
Müşir Paşa'ya, Yaya müşirlerinde,

Tophane Müşiri Tophane-i Âmire ve Bahr-i Siyâh Boğazı'nda bulunan tabyaların münâsib yerlerinde top atışının yapılması için hazırlıkları yapardı¹⁸. Ayrıca mutat olduğu üzere cami ve mescidlerin minareleri kandillerle tezyin edilirdi. Arife günü

-----
¹⁵ BOA, DH. KMS, Belge No: 51-1/55.

¹⁶ Aynı Belge.

¹⁷ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (15 Madde), s.9.

¹⁸ BOA, A.MKT., Belge No:32/8.

muayyen zamanlarda önceden tespit edilen mahallerden top atışı yapılırdı¹⁹. Top atışı arife gününden başlayarak Ramazan bayramında üçüncü günün akşamına Kurban Bayramında ise dördüncü günün akşamına kadar her gün beşer nevbet yapılırdı. Bayram kutlamalarında diğer merasimlerde de yaşanan mühimmat ihtiyacı özellikle I. Meşrutiyet'in sonlarına doğru kendisini iyiden iyiye his ettirmeye başlamıştır. 1906 yılı Ramazan Bayramı kutlamalarıyla ilgili olarak dahiliyye Mektûbî Kalemi tarafından Tophane-i Âmire Müşîriyyet-i Celilesi'ne gönderilen yazıda²⁰:

“Merkez-i vilayet cebhaneliğinde hayli vakitten beri barut bulunmamasından nâşî 'ıydeyn ile eyyâm-ı meşûde ve resmiye de endaht olunacak toplar da sarf edilmek ve ashâb-ı ihtiyaca satılmak üzere icâbı kadar barut irsâli lüzûmuna dair mükerreren sabk eden iş'ara cevaben Taraf-ı Âli-i Dâverileri'nden alınan tahrîrâtta kale veya Süfün-i Harbiye-i Şâhâne'den gemi bulunmayan mahallerde hiçbir sebep ve vesîle ile top endaht edilmemesi ve ve iftar ve imsak vakitlerini ilan için dahi tüfenk atılması iş'ar-ı sâmi iktizâsından bulunduğu izbâr olunduğuna...” denilmektedir.

II. Abdülhamit tarafından bizzat uygulanan sıkı malî politikalar çerçevesinde bayram kutlamalarında donanmaya ait gemilerin ve kalelerin olmadığı mahallerde top atışının yasaklandığı görülür. İftar ve imsak vakitlerinde ise top yerine fişenk ve tüfenk atılması istenilmiştir. Bu yeni uygulama ile ilgili Kastamonu Mutasarrıflığı tarafından gönderilen 31 Mayıs sene 1906 tarihli tahrîrde top yerine fişenk atılmasının geniş ve dağınık yerleşim mahallerinde hiçbir faydaya yol açmayacağı, hâlkın bundan haberdar dahi olmayacağı bildirilmiştir. Bu sebeple şimdiye kadar olduğu üzere yine top atılmasına müsaade buyurulması ve kâfi miktar barut gönderilmesi istenilmektedir. Kastamonu Mutasarrıflığının tahriri dahiliyye Mektûbî Kalemi tarafından Huzûr-ı Âli-i Hazret-i Sadâret-penâhiye iletilirken,

“Kastamonu Vilayet-i Celilesi'nden gelen tahrîrât üzerine iftar ve imsak vakitlerini ilan için top atılmasının lüzûmu bedihî ise de topçuluk fennini bilmeyen kisâna top atırılması kaza vukû'una sebep verdiğinden başka beyhude hasâr-ı hazîneyi de müceb olmakta...”denilmektedir²¹.

Bayram gibi dinî günlerin bahriye personeli için taşıdığı mana biraz daha farklıdır. Zira bu günlerde gemilerde vazife yapan personele maaşlarının yanında

¹⁹ BOA, DH.MKT, Belge No: 247/64.

²⁰ BOA, DH.MKT, Belge No: 1097/2.

²¹ Aynı Belge.

verilen ikramiyeler bir gelenek hâlini almış ve personel sürekli olarak bayramlardan önce verilecek olan ikramiyeleri bekler olmuştur. Ancak devletin içinde bulunduğu mali buhran dağıtılması gerekli olan ikramiyelerin bazen eksik verilmesiyle bazen de hiç verilmemesiyle neticelenmiştir. 1895 yılı Ramazan Bayramı arifesinde Bahr-i Ahmer Komodorluğu idaresinde ki gemilerde bulunan zabitan ve askerlere verileceği bildirilen ikramiyenin ancak yarısı verilebilmiş, İzmir'de bulunan Fazlullah Vapuru'na ise hiç verilmemiş olmasından dolayı bu durum zâbitân ve askerler arasında huzursuzluk meydana getirmiştir. Bunun üzerine Bahriye Nezareti tarafından gönderilen tezkerede Adana, Aydın, Yemen, Hicaz Vilayetleri Defterdarlıkları Maliye Nazırı tarafından telgrafla ihtar edilmiştir²².

4- Kandillerde Top Atışı

Kadir gecesinde donanmanın bütün gemileri arma, seren ve bordoları fenerler ile donatılmıştır. Ayrıca padişahın saltanat veya tebdili kayıklarından biriyle camiye gitmesi durumunda saray-ı hümayundan cami-i şerife kadar iki sıra filika dizilir. Donanma-yı hümayun'un seren ve küpeştelerinde havaî fişekler atılarak Padişahım Çok Yaşa! duasıyla yirmi birer pare top atışı yapılır. Padişah Cami'de bulunduğu müddetçe gemilerden peyderpey havaî fişekler atılır²³. Mevlit gecesinde de bütün gemilerin armalarıyla sancak ve iskeleleri birer sıra fener ile tezyin olunur. Bu tür merasimlerde yapıldığı gibi o gün akşamdan ertesi gün ikinci vaktine değin her gün beş vakit yirmi birer pare top atışı yapılır. Ayrıca sabah alay sancakları keşide olunur. Bu merasim yabancı limanlarda bulunan Osmanlı gemilerince de aynen uygulanır²⁴. Mevlit Kandili gecesi yapılan hazırlıklar için sırasıyla,

Sadr-ı Anadolu Semahetli Efendi ber-vech-i muharrer ferman-ı 'âli kıta 1

Galata Kadısı Efendi ber-vech-i muharrer ferman-ı 'âli kıta 1

İstanbul Kadısı Efendi ber-vech-i muharrer ferman-ı 'âli kıta 1

Havâs-ı Refî'a Kadısı ber-vech-i muharrer ferman-ı 'âli kıta 1

Devletli Ser-asker Paşa Hazretleri'ne ferman-ı 'âli kıta 1

Devletli kaptan paşa hazretlerine ber-vech-i muharrer ferman-ı 'âli kıta 1

Tophane-i Âmire müşiri paşa hazretlerine ber-vech-i muharrer ferman-ı 'âli kıta 1²⁵

-----
²² BOA, A.MKT., Belge No: 85/67.

²³ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (14. madde),s. 9.

²⁴ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (16. Madde), s.10.

²⁵ BOA, A.MKT.NZD., Belge No: 24/101.

gönderilir. Diğer merasimlerde de olduğu gibi denizden ve karadan hâltkten istekli olanlar tarafından hane ve sahilhanelerde kandillerin yakılması, tezyini istenilmektedir. Ayrıca mahalle imamlarının bu hususlarda ahaliye gerekli ikazları yapmak üzere görevlendirilmişlerdir²⁶. Miraç kandilinde de hemen hemen aynı kutlamalar yapılmaktadır. 12 Ağustos 1849 tarihinde İstanbul Kadısı Efendiye gönderilen iradede cami ve mescitlerin kandillerle tezyin olunması hususunun camilerinin kayıym başlarına bildirilmesi istenilmektedir²⁷.

5- Musâlaha ve Fetihlerde Top Atışı

Osmanlı ordusu veya donanması tarafından herhangi bir yer feth edildiğinde veya bir sulh antlaşması imzalandığında yapılan kutlamalar içinde topla yapılan selâmlamanın elbetteki önemli bir yeri vardır. Sadece İstanbul'da değil Osmanlı Devleti'nin bütün siyasi sınırları içinde kutlamalar yapıldığı, kaleler ve gemilerden 21 pare top atıldığı görülür. Fütühat ve yahut Devlet-i Aliyye için önemli gelişmelerde vali, ordu ve donanma kumandanlarının ortak görüşüyle münasip miktar meserret topu atılmaktadır. Lakin bu hususta ittifak olmazsa top atılmaz. Yabancı ülkelerde bulunan gemilerin oralarda cari olan usule göre top atması gerekmektedir. Şu kadar ki bu atılacak topların adedi on dokuz pareyi geçmemesi gerekir²⁸.

5 Ekim 1854 Tarihinde Elmalı'da Ruslara karşı yapılan mücadelede elde edilen muzafferiyet üzerine Sivastopol'a geri dönüldüğü Süleyman Paşa tarafından gönderilen telgrafta belirtilmektedir. Bir Fransız gemisi tarafından gelen galibiyet haberi üzerine bununla ilgili kaleme alınan varakanın bir sureti Padişaha takdim edilmiştir. Buna göre Sivastopol'un tamamen alınması haberinin yakın olduğu ifade edilerek zafer haberinden dolayı o akşam vaktinden itibaren gemilerden ve değişik mevkiilerden beş nöbet top atılarak bu haber ahaliye duyurulmuştur²⁹. İstanbul'da yapılan gösteri ve kutlamaların yanında İzmir Valisi tarafından İstanbul'a gönderilen tahrîratta Elmalı zaferinin İzmir'de de şenliklerle kutlandığı ve münasip mevkiilerden topla selâmlama yapıldığı anlatılmaktadır³⁰. 27 Oak 1855 tarihinde vuku bulan muharebelerde Elmalı ve İkizman'da olduğu gibi Osmanlı askeri galip gelmiş ve bunun Tophâne-i Âmire'den yirmi pare top atışıyla ilan olunması karar-

-----
²⁶ BOA, A.MKT.NZD., Belge No: 48/7.

²⁷ BOA, A.MKT., Belge No: 206/84.

²⁸ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (4. Madde), s.6.

²⁹ BOA, A.AMD., Belge No: 52/63.

³⁰ BOA, A.MKT.MHM., Belge No: 59/87.

laştırılmıştır³¹. 14 Aralık 1865 tarihinde sulh müzakerelerini kapsayan Kongrenin imzalanmış olduğu haberi İstanbul'a telgrafla bildirilmiş ve bu durumun Devlet-i 'Aliyye'nin şeref ve şanını müceb olduğundan Dersaadet'te icra olduğu gibi buralarda da top endaheti ve icrâ-yı şehîr-âyîn yapılması ve top bulunmayan mahallere başka şekillerde kutlanması kararlaştırılmıştır³².

6- Yabancı Hükümdar ve Elçiler İçin Top Atışı

a. Hükümdar İçin

Yabancı bir ülkenin imparator, kral, prens ve cumhur reislerinden birisi gerek karadan ve gerek denizden Osmanlı limanlarının birine gelişinde veya ayrılışında donanma-yı hümayunda alay sancakları keşide edilmektedir. Gelen hükümdarın milletine mahsus bandırası grandî sütununa çekilip, seren ve küpeştelere askerler dizilir ve yirmi birer pare top atışı yapılır. Bu sırada civarda olan kale veya tabyalardan da yirmi birer pare top atışı yapılır. Yabancı hükümdar gemi ile bir yere gittiği takdirde anlatılan bahriye merasim kaideleri tamamen icra olunur. Fakat yabancı misafirin devletine mahsus bandırası o geminin grandî sütununa ve milletine mahsus olan bandırası ise diğer gemilerin grandî sütununa keşide kılınır³³. Yabancı hükümdar, imparator veya kralın cülûs veya özel günlerinde o devletin kale ve tabyalarıyla harp gemilerinden toplar atılır. Bu esnada o ülkenin limanlarında bulunan Osmanlı gemilerinin ise en kıdemli kaptan veya kumandanı emriyle o devlete hürmeten alay sancakları keşide edilir. Vakt-i zevalde yirmi bir pare top atışı yapılır. Elbette bu merasimlerde müteakibiyet gözetilmiştir. Top atışı kesinlikle 21 pareyi geçmemiştir. O devletin bandırası ise gemilerin grandî direğine çekilmiştir³⁴.

Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilayeti'nden İstanbul'a gönderilen 6 Kasım 1903 tarihli Telgraf-nâmede İngiltere Devleti'nin yevm-i mahsûsunda Mondros'da bulunan Rosel isimindeki harp gemisinden yirmi pare top atılacağı gemi süvarisi tarafından Mondros Müdüriyeti'ne haber verildiği bildirilerek ne yapılması gerektiği hususunda Hâriciyye Nezâreti'nin görüşü sorulmuştur. Cevaben gönderilen yazıda "Düvel-i ecnebiye hükümdârânının eyyâm-ı resmîyelerinde Süfün-i Şâhâne ve Kılâ'-ı Hâkânîyye'den icrâ olunacak merâsim-i ihtirâmîyyeye dair 29 Şabân sene 1275 ve 27 Receb sene 1279 tarihli nizâm-nâmeleri tefsîren kaleme alınan 3 Safer

-----
³¹ BOA, A.MKT.NZD., Belge No: 160/1.

³² BOA, Y.MKT.UM., Belge No:233/74.

³³ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (19 Madde), s.10.

³⁴ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (20 Madde), s.11.

sene 1308 tarihli talimatın bend-i sânisî mücebince muamele ifâsî icâb eylediği”³⁵. Bildirilmektedir. Ayrıca diğer yabancı devletlerin dini günlerinde de top atışının yapıldığı görülür. Girit Vilayeti Valiliği’nden gönderilen 21 Nisan 1880 tarihli telgraf-nâmede Paskalyalar’da top atışı ile ilgili olarak ne yapılması gerektiğinin sorulması üzerine Meclis-i Vükelâ tarafından verilen 26 Nisan 1880 tarihli cevapta “Âdet-i kadîmenin muhâfazasıyla beraber bir uygunsuzluk zuhuruna meydan verilmemesi “ istenilmektedir³⁶.

Limanlarda ise yapılan kutlamalarda öncelikle o devleti temsilen “Beylik Sefinesi” adı verilen bir geminin mutlak surette bulunması gerekmektedir. 1889 yılında Rusya İmparatoriçesi’nin resmî gününde (şehir-i Temmuz’un yirmi ikinci günü) İzmir Limanı’nda bulunan Rusya’nın beylik sefinesi tarafından atılan toplara mukabele olarak kaleden de yirmi bir pare top atılmıştır. Daha sonra top atışına dair Kale Nizamnamesi’nde açıklıklık olmadığı Aydın Vilayeti Valiliği tarafından Tophane-i Âmire Müşiriyyet-i Celilesi’nden sorulmuş ve cevaben alınan telgraf-nâmede uygulamanın doğru olduğu ifade edilmiştir³⁷.

b. Elçiler İçin

Fevkâlâde murahhas bir elçi Memâlik-i Mahrûsa-i Şahanede bulunan bir mahalle gittiğinde orada top atışıyla karşılaşılır. Kale, tabya ve gemilerden murahhas elçiye on dokuz pare top ile selâmlama yapılır. Aynı şekilde murahhas orta elçiye 15, Küçük elçilere sefir müsteşarlarına 13, maslahatgüzarlara, elçi vekili tayin olunanlara 11, sefaret başkâtiplerine 9, başşehbenderlere 7, şehbender vekillerine 5 adet top atılır. Toplar görevlendirildikleri devletin sınırlarına dahil olduklarında atılır. Eğer murahhas elçi Osmanlı gemilerden birini ziyaret ederse 15 adet top atışı tekrarlanır. Birkaç gemiyi ziyaret ederse bu gemilerden yalnız birinden top atışı yapılır. Aynı gün veya aynı yıl içinde birkaç defa aynı gemiyi ziyaret ettiği takdirde ise ilk gelişinde topla selâmlama yapılır. Yani senede bir defadan fazla selâmlama topu atılmaz. Eğer murahhas elçi görev süresi dolarda Osmanlı gemilerinden biriyle memleketine dönmek isterse aynı şekilde topla selâmlama yapılır. Bütün bu uygulamalar sefirler, şehbender ve şehbender vekilleri içinde yapılmaktadır³⁸.

-----
³⁵ BOA, DH.MKT., Belge No. 791/61.

³⁶ BOA, A.MKT.MHM., Belge No: 485/49.

³⁷

³⁸ 1297 Tarihli Bahriye Kânûnnâme-i Humâyûnu, (2. Fasil, 1.,2.,3.,4. Maddeler), s.12.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde önemli günlerde ve devlet erkânını karşılamalarda yapılan topla selâmlama âdeti uluslar arası teşrifat ve merasim kanunnameleri esas alınarak hazırlanan 1297 Bahriye Kanunnamesi ile yeniden düzenlenmiştir. Bu kanunnameye cülûs, velâdet gibi önemli günlerde atılan top sayısı dünyanın her yerinde olduğu gibi 21'dir. Bunun yanında karşılamalarda atılan top sayısı devlet adamının protokoldeki yerine göre değişmektedir. Bu adet sadece İstanbul'da ve donanma gemilerinden değil aynı zamanda Osmanlı coğrafyasının en uzak mekânlarında kalelerden atılan toplarla da yapılmaktadır.

Kaynakça

a. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA),

A.MKT.UM., Belge No:479/14; A.MKT.MHM., Belge No: 200/1; A.MKT.MHM., Belge No: 338/64; A.MKT.NZD., Belge No: 363/24; A.AMD , Belge No:1/15; A.MKT.,Belge No: 140/44; DH. KMS, Belge No:51-1/55; DH.MKT 247/64; A.MKT., Belge No:32/8; DH.MKT 1097/2; A.MKT., Belge No: 85/67; A.MKT. NZD., Belge No: 24/101; A.MKT.NZD., Belge No: 48/7; A.AMD.,Belge No: 52/63; A.MKT., Belge No: 206/84; A.MKT.NZD., Belge No: 200/2; A.MKT. MHM., Belge No: 59/87; DH.MKT., Belge No. 791/61; A.MKT.MHM., Belge No: 485/49; A.MKT.NZD., Belge No: 160/1;Y.MKT.UM., Belge No:233/74;A. MKT.UM., Belge No: 281/63; DH.MKT, Belge No: 1551/67; A.MKT.UM., Belge No:479/14; MKT, Belge No:213-107; A.AMD , Belge No:1/15.

Deniz Müzesi Arşivi (DMA),

MKT, Belge No: 44-52; MKT, Belge No:135/49;MKT, Belge No:213-107; MKT, Belge No: 909-133; Gemiler, Erkân-ı Harbiye, Tersane, Limanlar, Daireler Bölümü, 356-95; MKT, Belge No:846-176;MKT, Belge No:710A-101.

b. Eserler

1297 Tarihli Bahriye Kânûnâme-i Humâyûnu, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1297.

Ali Seydi Bey, Teşrifat ve Teşkilâtımız,Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu.

Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi, Mür'î't- Tevârih, II. A, Haz. Münir Aktepe, İ.Ü.Edebiyat Fak. Yay. İstanbul 1978.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, TTK Yay., Ankara 1945.